

Andrzej Kotecki

Odzyskana niepodległość medalami utrwalona

Niepodległość i Pamięć 24/3 (59), 349-378

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Kotecki

Muzeum Niepodległości w Warszawie

Odzyskana niepodległość medalami utrwalona

Część 2. Medale powstałe po roku 1945

Zakończenie II wojny światowej spowodowało zmiany społeczne, polityczne i terytorialne w Polsce. Władza, która pod sztandarami PPR przeszła w ręce „klasy robotniczej i chłopskiej” dokonała przewartościowania wizji historii państwa polskiego. Z kalendarza rocznicowego wykreślono takie daty, jak 3 maja, 15 sierpnia i oczywiście 11 listopada. Nie można było jednak wymazać wszystkiego. Zwłaszcza tych wydarzeń, które były niezwykle mocno osadzone w tradycji regionalnej i rzutowały, jakby nie patrzeć, na historię lat 1918–1920. Pamięć ta była szczególnie żywa w Wielkopolsce i na Górnym Śląsku. To właśnie powstanie wielkopolskie 1918–1919 i trzy powstania śląskie – 1919, 1920 i 1921 roku, były tymi, które pozostawiono, którym pozwolono funkcjonować w nowym układzie polityki historycznej. I to właśnie te wydarzenia, w latach 60. i 70. znalazły swoje odzwierciedlenie w medalierstwie polskim, choć nie zawsze wspomniano ludzi z nimi związanych. Z tego też względu, a może na zasadzie tzw. „wentylu bezpieczeństwa” władze PRL tolerowały obchody rocznic upamiętniających te wydarzenia. W warszawskim Muzeum Niepodległości, w kolekcji medali znajdują się takie, które reprezentują te formy upamiętnienia.

27 grudnia 1918 roku do Poznania przybył Ignacy Jan Paderewski. Jego pobyt w mieście był fetowany przez Polaków. W gorącej atmosferze roku 1918 nietrudno było o iskrę, która spadła na przysłowiową beczkę prochu, powodując wybuch zwycięskiego powstania wielkopolskiego. Pierwszym medalem w kolekcji nawiązującym do tego wydarzenia jest odlana w 1965 roku dwustronna plakietka, której autorem jest Jerzy Sobociński. Jej powstanie

jest związane z odsłonięciem pomnika Powstańców Wielkopolskich, które miało miejsce 19 września 1965 roku¹.

A.: Na lekko falującym tle znajdują się dwie stojące postaci żołnierzy *en face* – strzelca z karabinem i kawalerzysty z wydobytą szablą. Napis dookoły ODSŁONIĘCIE POMNIKA POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH 1918–19 W POZNANIU.

R.: W lekkim zagłębieniu widnieje orzeł bez korony i napis 27 GRUDNIA 1918.

Kolejna plakieta powstała z okazji 50. rocznicy wybuchu powstania, czyli w roku 1968. Jej autorem jest Ryszard Skupin. Przekaz graficzny został zawarty na dwóch stronach.

A.: W części górnej znajduje się orzeł oraz liczba 50. Poniżej dwa profile głów powstańców zwrócone w prawo. Jeden z nich z karabinem. Poniżej widnieje napis ROCZNICA/POWSTANIA/ WIELKOPOLSKIEGO.

R.: U góry znajduje się awers Wielkopolskiego Krzyża Powstańczego, a pod nim daty 1918–1968. Całość została podkreślona gałązką oliwną².

¹ Autorem pomnika jest Alfred Wiśniewski z Gdańska. Pomnik znajduje się w parku Izabeli i Jarosława Drwęckich w Poznaniu.

² Wielkopolski Krzyż Powstańczy jest odznaczeniem ustanowionym dla uhonorowania ostatnich żyjących uczestników tych wydarzeń. Podstawę prawną stanowi Dekret Rady Państwa z dnia 1 lutego 1957 (Dz. U. PRL nr 10/1957, poz. 44). Statut odznaczenia został opublikowany w Monitorze Polskim nr 13/1957, poz. 91. Do nadawania upoważniona była Rada Państwa na wniosek ZBoWiD. Projektantami odznaki byli Jerzy Drygas i Eugeniusz Rosik. Zob. W. Bigoszevska, *Polskie Ordery i Odznaczenia*, Wydawnictwo Interpress, Warszawa 1989, s. 124.

W 1982 roku przypadała, choć nie okrągła, bo 64. rocznica wybuchu powstania wielkopolskiego. Z tej okazji Mennica Państwowa wybiła dwustronny medal, którego autorem jest Grzegorz Kowalski.

A.: Całość wypełnia Wielkopolski Krzyż Powstańczy. Na jego poziomych ramionach znajdują się daty roczne 1918–1919. Pośrodku znajduje się orzeł w koronie, a poniżej na wstędze POWSTANIE/WIELKOPOLSKIE.

R.: Na wgłębionym polu o konturach mapy Wielkopolski znalazły się nazwy miejscowości BYDGOSZCZ/ CZARNKÓW/ MIĘDZY/ CHÓD/ MIĘDZY/ RZECZ/ POZNAŃ/ WOLSZTYN/ LESZNO/ KROTOSZYN/ OSTRÓW WLKP./ OSTRZESZÓW/ KĘPNO.

Pośród medali związanych z powstaniem wielkopolskim znajduje się również poświęcony generałowi broni Józefowi Dowbor-Muśnickiemu. Powstał on w 1986 roku z inicjatywy Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego według projektu Bohdana Chmielewskiego.

A.: Na fakturowanym tle widnieje popiersie generała zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo w mundurze i czapce z orłem wojskowym. Po prawej stronie u dołu znajduje się napis GENERAL BRONI/ JÓZEF/ DOWBÓR/ MUŚNICKI/ 1867–1937.

R.: Na tle ratusza poznańskiego cztery zachodzące na siebie sztandary z orłem. Przy górnej krawędzi znajduje się napis POWSTANIE WIELKOPOLSKIE 1918–1919.

Bez medalu nie mogła się obyć również 70. rocznica wybuchu powstania wielkopolskiego. W 1988 roku wspomniane powyżej Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne wydało kolejny medal. Tym razem inicjatorem był jego Oddział Poznański, który zamówił projekt u Piotra Gorola, a wykonanie zlecił Mennicy Państwowej w Warszawie.

A.: Popiersia trzech postaci w mundurach, jedna w czapce z orłem, *en face*. Nad nimi podpisy W. KORFANTY – ST. TACZAK – K. DOWBOR-MUŚNICKI. Niżej daty 27 – 12 – 1918 oraz napis 70. ROCZNICA POWSTANIA/ WIELKOPOLSKIEGO i data roczna 1988.

R.: Na tle ceglanego muru orzeł w koronie, a pod nim tablica z tekstem odezwy RODACY!/ CZY CHCECIE PORZĄDKU I SPOKOJU/ CZY CHCECIE POKOJU I CHLEBA?/ CZY CHCECIE PRAWDZIWEJ/ WOLNOŚCI?/ JEŻELI TAK ZGŁASZAJCIE SIĘ/ DO WOJSKA POLSKIEGO/ ALE ZARAZ!/ NACZELNA RADA LUDOWA.

W przypadku tego medalu może dziwić fakt, że jedną z uwiecznionych postaci jest Wojciech Korfanty, który kojarzy się jednoznacznie z Górnym Śląskiem, a nie z Wielkopolską. Został tutaj przypomniany nieco zapomniany fakt, iż w czasie powstania wielkopolskiego był on członkiem Naczelnej Rady Ludowej, która stanowiła wówczas namiastkę „rządu” Wielkopolski.

Ważnym elementem walki o odrodzenie Polski były trzy powstania śląskie z lat 1919, 1920 i 1921. Działania niepodległościowe Górnoszlązaków były po roku 1945 honorowane, dlatego też wydarzenia te znalazły swoje upamiętnienie w medalierstwie okresu powojennego. Tematem zajmowali się różni polscy medalierzy. Ich prace przybierały rozmaite formy, począwszy od klasycznej, mennicznej „siódemki” (średnica 7 cm), po różne formy plakiet odlewanych w krótkich seriach.

W roku 1966 powstał medal upamiętniający 45. rocznicę wybuchu III powstania śląskiego. Jego emitentem jest Muzeum Czynu Powstańczego w Leśnicy Opolskiej, autorem Franciszek Habdaz.

A.: Pośrodku widnieje krzyż równoramienny z okrągłą tarczą, na której znajduje się orzeł. Na ramionach krzyża umieszczone zostały daty roczne poszczególnych powstań – 1919 1921 na poziomych, a na dolnym 1920. Napis dookoły 45^A ROCZNICA WYBUCHU 3^{GO} POWSTANIA NA GÓRNYM ŚLĄSKU.

R.: Pośrodku, na gładkim tle znajduje się orzeł Piastów Śląskich, a wzdłuż krawędzi został rozmieszczony napis MUZEUM CZYNU POWSTAŃCZEGO W LEŚNICY OPOLSKIEJ 1966.

Ważnym wyrazem hołdu dla śląskiego czynu powstańczego było wystawienie w centrum Katowic pomnika Powstańców Śląskich. Autorem tego monumentu jest Gustaw Zemła. O trafności tej pracy może świadczyć fakt, że pomnik bardzo szybko wpisał się w krajobraz miasta, przez co stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych i charakterystycznych jego elementów. W ten sposób trafił także na medal poświęcony Katowicom. Autorem dwustronnego medalu jest inny wybitny polski artysta rzeźbiarz Bronisław Chromy.

A.: Widok pomnika Powstańców Śląskich, pod nim znajduje się napis KATOWICE.

R.: Stylizowany orzeł, a na jego piersi tarcza z herbem Katowic.
(brak fot.)

Na medalu brakuje jakichkolwiek informacji dotyczących daty emisji. Można jednak przyjąć, że powstał on w 1971 roku. Przypadała wówczas 50. rocznica III powstania śląskiego. Ten okrągły jubileusz stał się również pretekstem do stworzenia dwóch innych medali, na których ten pomnik został przedstawiony. Należy sądzić, że ten autorstwa Bronisława Chromego musiał powstać także w związku z tą rocznicą.

Jeden ze wspomnianych medali powstał z inicjatywy Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach³. Autorem tego dwustronnego medalu jest A. Kosowski.

A.: Na liniowanym tle widnieje tarcza herbowa z umieszczonym na nim orłem Piastów Śląskich. Dookolnie został wykonany podwójny otok. W zewnętrznym znajduje się napis okolicznościowy W 50 ROCZNICĘ III POWSTANIA ŚLĄSKIEGO 1921–1971. W wewnętrznym ŚLĄSKI INSTYTUT NAUKOWY W KATOWICACH.

³ Śląski Instytut Naukowy w Katowicach działał do 31 XII 1992 roku.

R.: Pośrodku znajduje się wizerunek pomnika, a poniżej na murze daty roczne 1919 – 1920 – 1921, zaś w otoku napis: POMNIK POWSTAŃCÓW ŚLĄSKICH W KATOWICACH.

W tym samym roku została odlana jednostronna plakieta. Jej kompozycję założono na krótszym boku prostokąta. Widnieje na niej pomnik, pod którym na prostokątnym polu, jakby na cokole znajduje się napis: POMNIK POWSTAŃCÓW/ ŚLĄSKICH/ DAR WARSZAWY. Niestety, nie znamy autora tej plakiety.

Kolejna okrągła rocznica walk powstańczych na Górnym Śląsku miała miejsce w roku 1980. Od II powstania śląskiego mijало wówczas 60 lat. Instytucją, która postanowiła to upamiętnić było Opolskie Towarzystwo Kulturalne.

A.: Na gładkiej powierzchni znajduje się widok Pomnika Czynu Powstańczego na Górze św. Anny. W otoku znajduje się napis: W SZEŚĆDZIESIĄTĄ ROCZNICĘ POWSTAŃ ŚLĄSKICH OTKO⁴.

R.: Na fakturowanym tle znajdują się zachodzące na siebie trzy sztandary z orłami.

Autorką tego medalu jest Wiktoria Czechowska-Antoniewska, o czym informuje odnośny monogram na rewersie – VCA.

Trudno sobie wyobrazić, by historia powstań śląskich, nie znalazła swojego odzwierciedlenia w działalności śląskich muzeów. O jednej z takich instytucji była już mowa w przypadku plakiety Muzeum Czynu Powstańczego w Leśnicy Opolskiej. Tym razem medal powstał z inicjatywy Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. W placówce tej została przygotowana wystawa z okazji 60. rocznicy III powstania śląskiego. Jej dopełnieniem była odlana dwustronna plakietka.

A.: Na gładkim tle widnieje głowa Wojciecha Korfanteo zwrócona $\frac{3}{4}$ w lewo. Dookolnie został wykonany napis WYSTAWA MUZEUM GÓRNOŚLĄSKIE BYTOM 1981/ W. KORFANTY.

R.: Całość powierzchni wypełnia kompozycja, nad którą znajduje się napis 60 ROCZNICA/ 3 POWSTANIA/ ŚLĄSKIEGO.

⁴ OTKO – Opolskie Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe, emitent medalu. Medal został omówiony w: M. Kamiński (oprac.), *Medale Mennicy Państwowej 1979–1983*, Wydawnictwo „Arkady”, Warszawa 1985, s. 47 poz. 170, il. 170. W tym przypadku w opisie medalu pomnik ten został błędnie opisany jako „Zarys fragmentu pomnika Powstańców Śląskich w Katowicach”.

Według sygnatury na medalu jego autorem jest „zb”.

Kolejny medal został przygotowany i wydany z inicjatywy Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego.

A.: Grupa uzbrojonych powstańców ze sztandarem. W tle widoczne są zabudowania przemysłowe. Po lewej stronie daty roczne 1919/1920/1921. Napis w otoku POWSTANIA ŚLĄSKIE ZA WOLNY POLSKI ŚLĄSK. Widoczna jest również sygnatura emitenta PTaiN WARSZAWA 1981.

R.: Orzeł w koronie.

Autorem jest Marek Lipowski, a wykonawcą Mennica Państwowa. W przypadku tego medalu istnieje pewien problem. Zgodnie z sygnaturą emitenta, medal powstał w 1981 roku. Taką datą została opatrzona również sygnatura autorska na awersie – M81. Natomiast *Katalog Mennicy Warszawskiej* odnotowuje ten medal pod rokiem 1982⁵. Mając na uwadze, że w roku

⁵ M. Kamiński (oprac.), *Medale Mennicy Państwowej 1979–1983...*, op. cit., s. 131, poz. 542.

1981 miała 60. rocznica III powstania śląskiego oraz dwie datowane sygnatury, za datę powstania i emisji medalu należy przyjąć rok 1981.

Kolejny medal z tego kręgu tematycznego pochodzi z roku 1986 i poświęcony jest przywódcy powstań śląskich – Wojciechowi Korfantemu. Inicjatorem i emitentem tego medalu jest Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne. Zaprojektowanie medalu powierzono Bohdanowi Chmielewskiemu, a wykonanie Mennicy Warszawskiej.

A.: Na fakturowanym tle znajduje się popiersie mężczyzny zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo. Po prawej stronie znajduje się napis WOJCIECH/ KORFANTY/ 1873–1939.

R.: Na tle ceglanej ściany (muru) zostały umieszczone profile głów trzech mężczyzn zwrócone w lewo. Na ścianie plakat z hasłem TYLKO Z POLSKĄ/ LUD ŚLĄSKI ROZERWIE/ OKOWY NIEWOLI. W głębi widoczne są zabudowania fabryczne i idący ludzie.

Ważnym elementem procesu odzyskiwania niepodległości w 1918 roku było stworzenie Rządu Lubelskiego, na którego czele stał jeden z czołowych działaczy Polskiej Partii Socjalistycznej – Ignacy Daszyński. Rzeczywistość polityczna po 1945 roku nie sprzyjała upamiętnianiu również tego faktu, mimo jego zabarwienia lewicowego. Nadszedł jednak czas by i on znalazł swoje miejsce w historii Polski, również za pośrednictwem sztuki medalierskiej. Okazją do tego przedsięwzięcia była 50. rocznica powołania tego rządu. W 1968 roku ukazał się jednostronny medal, którego autorem jest Przemysław Zwoliński⁶. Całą powierzchnię zajmuje napis 1918/ UTWO-

⁶ Informacje na ten temat autor uzyskał w Muzeum Lubelskim za pośrednictwem Tomasza Markiewicza.

RZENIE/ W LUBLINIE PIERWSZEGO RZĄDU LUDOWEGO. Poniżej na gałązkę oliwną został nałożony odcisk stempla, pośrodku którego znajduje się na nieregularnym polu, na gładkim tle napis LUBLIN/ 7-8/ XI/ 1918, a w otoku POLSKA REPUBLIKA LUDOWA. Niestety, w chwili obecnej nie jest znana ani instytucja, ani osoba, która mogłaby być emitentem medalu.

Już w lepszych dla tych tematów czasach, ukazał się kolejny medal związany z Rządem Lubelskim. Bezpośrednim pretekstem do jego przygotowania była 70. rocznica odzyskania niepodległości. Inicjatorem jego powstania i w tym przypadku jest już przywoływane Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne, a autorem Bohdan Chmielewski.

A.: Na gładkim tle znajduje się głowa mężczyzny zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo. Po prawej stronie napis IGNACY/ DASZYŃSKI/ 1866-1936. Po prawej stronie przy krawędzi znajduje się napis 70. ROCZNICA ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI POLSKI.

R.: Na tle fragmentu zamku lubelskiego znajduje się strona tytułowa organu prasowego PPS „Robotnika”, a pod nim napis NIECH/ ŻYJE RZĄD/ ROBOTNICZY/ I WŁOŚCIAŃSKI... Nad całością znajdują się dwa ptaki z rozpostartymi skrzydłami.

Medale upamiętniające odzyskanie niepodległości przez Polskę w 1918 roku były wydawane przez różne instytucje. Tym bardziej jeśli przypadała okrągła rocznica tego wydarzenia. Takim rokiem rocznicowym był 1998, w którym przypadało 80-lecie odzyskania niepodległości.

Medal do zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie trafił wraz z innymi pamiątkami po generale brygady doktorze nauk medycznych Stefanie Tarnawskim, zgodnie z jego życzeniem. Po jego śmierci, w wieku 103 lat, w roku 2001 wdowa po nim zrealizowała ostatnią wolę męża. Wśród tych pamiątek znalazły się dwa opisane poniżej medale. Pierwszy z nich został wykonany dwustronnie. Niestety, w chwili obecnej nie znamy autora tego medalu ani miejsca jego wykonania. Znamy za to emitenta, którym była Bałtycka Wyższa Szkoła Humanistyczna w Koszalinie⁷.

Z upływem czasu miał miejsce postęp techniczny również w produkcji medalierskiej. W ten sposób monopol w tym zakresie utraciła Mennica Warszawska. Nowo powstający producenci wykorzystując nowe technologie, stworzyli odmienny wyraz plastyczny produkowanych medali. Czy zawsze jest on pozytywny, to już inna kwestia. Przykładem takiego medalu jest opisany poniżej.

A.: Awers został wykonany dwukolorowo. Podział powierzchni nastąpił w osi poziomej. Górne pole jest białe, dolne czerwone. Na tym tle znajduje się sylwetka Nike z jedną ręką skierowaną ku górze (prawą), a drugą wyprostowaną przed siebie (lewą). Po bokach widnieją daty roczne 1918 1998. Wzdłuż krawędzi znajduje się napis 80 LAT NIEPODLEGŁOŚCI POLSKI.

R.: Na gładkim tle orzeł w koronie wzorowany na godle sprzed roku 1927. Napis dookoły BAŁTYCKA WYŻSZA SZKOŁA HUMANISTYCZNA W KOSZALINIE.

⁷ Tryb czasu przeszłego musi być użyty z uwagi na fakt, że uczelnia ta od sześciu lat nie istnieje. Nie ma również możliwości ustalenia autora i producenta medalu z uwagi na brak wskazówek – sygnatur, które mogłyby pomóc w uzupełnieniu tych informacji.

Niepodległość odrodzonej Rzeczypospolitej w 1918 roku nie była podarunkiem. Trzeba było ją wywalczyć. O powstaniu wielkopolskim oraz trzech powstaniach śląskich była już wcześniej mowa. Również o granicę wschodnią trzeba było stoczyć wojnę z państwem, które powstało w miejsce carskiej Rosji, niedawnego zaborcy. Jednym z celów rewolucji radzieckiej było rozprzestrzenienie jej idei na całą Europę, aby tak się stało Armia Czerwona musiała przejść przez Polskę. Wojna polsko-radziecka lat 1919–1920 ze strony Polski stanowiła obronę dopiero co odzyskanej niepodległości. W szerszej perspektywie dała odpór rozprzestrzenieniu idei rewolucyjnych na całą Europę. Podczas dwóch lat toczącej się wojny dochodziło do heroicznych czynów walczących, które urosły do rangi narodowego mitu. Przykładem takim może być postać ks. Ignacego Skorupki. Na polu bitwy warszawskiej w sierpniu 1920 roku znalazł się jako ochotnik – kapelan w szeregach 36. Pułku Piechoty Legii Akademickiej. Według legendy miał zginąć prowadząc żołnierzy do ataku. Prawda jest nieco inna, choć nie mniej heroiczna. Najlepiej w tej sytuacji przytoczyć relację Władysława Pobóg-Malinowskiego: „[Ks. Skorupka] zginął śmiercią bardziej godną kapłana, ugodzony bowiem został zabłąkaną kulą w chwili, gdy w jakiś opłotkach, pochylony nad ciężko rannym żołnierzem udzielał mu ostatnich posług religijnych”⁸. Tak więc, ksiądz poległ podczas sprawowania obowiązków kapłańskich na polu walki, co wcale nie umniejsza jego bohaterstwa.

Medal upamiętniający te wydarzenia powstał w roku 2000, w 80. rocznicę bitwy warszawskiej. Jego autorami jest małżeństwo artystów związanych z Mennicą Warszawską – Rosana i Andrzej Nowakowscy. I właśnie Mennica jest miejscem wybicia tego medalu.

A.: Scena batalistyczna – grupa żołnierzy idących do ataku z rozwiniętym sztandarem. W tle widoczna bazylika św. Michała Archanioła i św. Floriana. Nad nimi sylwetka Syreny Warszawskiej, a po lewej stronie napis 80/ROCZNICA/ BITWY/ WARSZAWSKIEJ/ 1920–2000.

R.: Na udrapowanym tle półpostać kapelana z wzniesionym ku górze krzyżem. Po lewej stronie napis KSIĄDZ/ IGNACY SKORUPKA/ 1893–1920.

⁸ J. Szczepański, *Kontrowersje wokół bitwy warszawskiej 1920 roku*, „Mówią Wieki” 2001 [dostęp: 10.04. 2011] za: Ignacy Skorupka, Wikipedia [dostęp: 31.01. 2017].

Wśród medali związanych z upamiętnieniem odzyskania niepodległości obok wymienionych, powstawały także związane z postaciami, które możemy określić wspólnym mianem Twórcy Niepodległej. Na wcześniej zaprezentowanych pojawiały się już ich wizerunki. Medale w tej grupie są związane również z instytucjami odradzającego się państwa.

Z oczywistych powodów postacią, która w tej grupie wybija się na pierwsze miejsce jest marszałek Józef Piłsudski. Z równie oczywistych względów ta postać nie była głównym bohaterem ówczesnej władzy i jej polityki historycznej. Jeśli gdzieś pojawiło się to nazwisko to tylko i wyłącznie w negatywnym kontekście. Oczywiście w środowiskach opozycyjnych, wśród społeczeństwa, poza oficjalnym obiegiem postać marszałka była znana. Dopiero jednak przemiany polityczne roku 1980 przywróciły ją do oficjalnego obiegu historycznego naszego państwa, a zatem i do świadomości społecznej. Nie można się więc dziwić, że dopiero w tamtym czasie zaczęły powstawać medale upamiętniające postać Józefa Piłsudskiego.

W przypadku trzech pierwszych spośród zaprezentowanych medali mamy do czynienia z tym samym autorem, a w zasadzie autorką – Stanisławą Wątróbską. W swoich trzech pracach, zróżnicowała ona jedynie rewersy, przy wykorzystaniu tego samego portretowego awersu z wizerunkiem marszałka Józefa Piłsudskiego. Z tego powodu, ich opis tylko w pierwszym przypadku zawiera obie strony medalu. Wszystkie trzy zostały również wybite przez Mennicę w Warszawie.

Pierwszy z tych medali pochodzi z roku 1983. I znów jako emitenta należy wymienić Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne. Bezpośrednim powodem jego powstania była 85. rocznica odzyskania niepodległości.

A.: Na gładkim tle znajduje się popiersie Józefa Piłsudskiego *en face* w mundurze legionowym, czapce maciejówce z orzełkiem legionowym – bez korony. W $\frac{3}{4}$ obwodu znajduje się napis NIEPODLEGŁOŚĆ POLSKI 11 LISTOPADA 1918 R. Pod popiersiem Naczelnika znajduje się napis JÓZEF PIŁSUDSKI.

R.: Na lekko pofalowanej powierzchni widoczny jest maszerujący zwarty oddział legionistów. Nad nimi orzeł legionowy, a przy górnej krawędzi 6 – SIERPENIA – 1914, czyli data wymarszu I Kadrowej.

W następnym roku autorka przygotowała medal poświęcony Legionom Polskim. Został on wydany przez tego samego emitenta. Tym razem okazją była 70. rocznica wymarszu I Kadrowej w sierpniu 1914 roku z krakowskich Oleandrów do Kielc. Upamiętnienie tej rocznicy znalazło wyraz na rewersie. Na gładkim tle znajduje się orzeł w koronie. Na jego piersi znajduje się napis LEGIONY/ POLSKIE/ 1914. Po bokach napisu i poniżej znajdują się symbole: po lewej orzeł legionowy, po prawej i poniżej odznaki formacji z I wojny światowej.

Trzeci medal powstał w 1985 roku z inicjatywy warszawskiego oddziału PTAiN. Także został wybity przez Mennicę. Awers został wykonany identycznie jak w przypadku dwóch poprzednich medali. Na rewersie, na gładkim tle znajduje się orzeł legionowy.

Kolejny medal upamiętniający marszałka pochodzi z roku 1987. Inicjatorem jego powstania jest ponownie Oddział Warszawski PTAiN. Producentem jest również warszawska Mennica, a autorem Bohdan Chmielewski.

A.: Na gładkim tle znajduje się profil popiersia Józefa Piłsudskiego zwrócony w lewo. Przy lewej krawędzi znajduje się napis NACZELNIK PAŃSTWA JÓZEF PIŁSUDSKI.

R.: Na całej powierzchni znajduje się orzeł w koronie umieszczony na tle leżących orłów państw zaborczych, a u dołu data roczna 1918.

W końcu lat 80. ubiegłego stulecia rokrocznie ukazywał się medal z wizerunkiem Józefa Piłsudskiego. W roku 1988 ukazały się dwa takie medale. Pierwszy z nich, tak jak i dwa poprzednie powstał za sprawą warszawskiego PTAiN. Stworzył go ten sam autor – Bohdan Chmielewski i wybiła go również warszawska Mennica. Medal upamiętnił 70. rocznicę odzyskania niepodległości.

A.: Na gładkim tle znajduje się profil głowy Piłsudskiego w czapce zwrócony w prawo. Napis na obwodzie JÓZEF PIŁSUDSKI 1867–1935 70 ROCZNICA ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI POLSKI.

R.: Znajduje się tutaj alegoryczna, ale bardzo wymowna kompozycja. Tło wypełnia orzeł z rozpostartymi skrzydłami i nałożonymi trzema

sztandarami, a pod nimi daty roczne 1831 1863 1918. Na ich tle znajduje się sylwetka siewcy.

Z okazji tej samej rocznicy ukazał się jeszcze jeden medal. Tym razem emitentem był oddział lubelski PTAiN, który zaprojektowanie medalu zlecił Józefowi Stasińskiemu. W swojej plastycznej wizji marszałka artysta oddał hołd jego osobie. Medal ma kształt kwadratu, a kompozycja plastyczna została rozmieszczona po przekątnej.

A.: W okrągłym polu znajduje się półpostać marszałka zwrócona 3/4 w prawo w mundurze galowym bez nakrycia głowy i z buławą marszałkowską. Pod sylwetką, poza obrysem znajduje się data roczna 1918. Wzdłuż krawędzi został poprowadzony wąż generalski. W trzech narożnikach znajdują się skrzyżowane buławy. Przy krawędziach znajduje się napis 11 XI 1988 70-TA ROCZNICA ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI.

R.: W okrągłym polu orzeł w koronie. Poniżej, poza okręgiem znajduje się data roczna 1988 oraz sygnatura emitenta PTAiN Lublin. Całość została obwiedziona ozdobnym ornamentem.

Na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego stulecia pojawił się kolejny emitent. Jest nim Towarzystwo Wiedzy Obronnej, które wyemitowało serię medali pod wspólnym tytułem *Wybitni Wodzowie i Dowódcy w Historii Oręża Polskiego*. Seria obejmowała całą historię Polski od początków państwa polskiego po lata II wojny światowej. Wśród bohaterów medali nie mogło zabraknąć również Józefa Piłsudskiego. Wykonanie medali tej serii powierzono trojgu medalierom – małżeństwu Rosanie i Andrzejowi Nowakowskim oraz Zbigniewowi Kotyło. Wszystkie medale tej serii zostały wybite w Mennicy Warszawskiej w dwóch wersjach metalu – tombaku patynowanym oraz tombaku srebrzonym i oksydowanym. Ponadto posiadacze tej serii medalierskiej mogli otrzymać etui umożliwiające nie tylko przechowywanie, ale również

eksponowanie kolekcji. Wszystkie medale w tej serii, pomimo różnego autorstwa, cechuje niemal identyczne opracowanie graficzne. Awers zawsze stanowił stronę portretową z wizerunkiem bohatera medalu. Na rewersie znajduje się ilustracja wydarzenia historycznego odnoszącego się do danej postaci. Medal poświęcony marszałkowi został zaprojektowany przez Zbigniewa Kotyłło.

A.: Na gładkim tle znajduje się popiersie marszałka w mundurze galowym, bez nakrycia głowy, zwrócone $\frac{3}{4}$ w lewo. W otoku napis 5 XII 1867 MARSZAŁEK JÓZEF PIŁSUDSKI 12 V 1935.

R.: Całość wypełnia orzeł legionowy na tle rozchodzących się promieni. Po lewej stronie fragment łańcucha, po prawej gałązka oliwna. Napis w otoku ODZYSKANIE NIEPODLEGŁOŚCI 11 LISTOPADA 1918.

Na medalu, na jego rewersie znajduje się również sygnatura Towarzystwa Wiedzy Obronnej z datą emisji 1988⁹.

Medale związane z marszałkiem powstawały również z inicjatywy organizacji społecznych. W roku 1995 medal z okazji 75. rocznicy nadania stopnia I Marszałka Polski wydał Związek Piłsudczyków. Medal dwustronnie wybity przez Mennicę zaprojektował Andrzej Karwowski.

A.: Na gładkim tle znajduje się profil popiersia marszałka zwrócony w lewo. Po bokach widnieją daty roczne 1867 – 1935. Napis dookoły ZWIĄZEK PIŁSUDCZYKÓW – WARSZAWA 1995.

R.: Na całej powierzchni, na gładkim tle został rozmieszczony napis 75 ROCZNICA/ MARZEC/ NADANIA NACZELNIKOWI PAŃSTWA/

⁹ Po raz kolejny zachodzi rozbieżność między datą na medalu a katalogiem menniczym. W tymże bowiem katalogu medal został odnotowany w roku 1989. Por. M. Kamiński [oprac], *Medale Mennicy Państwowej 1989–1990*, Wydawnictwo „Arkady”, Warszawa 1991, s. 26, poz. 46.

JÓZEFOWI/ PIŁSUDSKIEMU/ TYTUŁU I-GO MARSZAŁKA POLSKI/ SIERPIEŃ/ ZWYCIĘSTWA NAD BOLSZEWIKAMI/ LISTOPAD/ WRĘCZENIA/ BUŁAWY MARSZAŁKOWSKIEJ. Napis został podkreślony gałązką laurową.

Postacią, która odegrała istotną rolę w procesie odzyskania niepodległości, był Wincenty Witos. Czołowy działacz polskiego ruchu ludowego, poseł do Sejmu Krajowego i do austriackiej Rady Państwa. Po odzyskaniu niepodległości był trzy razy premierem Rządu RP. W okresie międzywojennym nie ominęły go również represje rządu sanacyjnego – został skazany na 1,5 roku więzienia w Berezie Kartuskiej. W latach 1933–1939 przebywał na emigracji. W czasie wojny został internowany przez Niemców, odmówił współpracy z okupantem. Pod nadzorem gestapo przebywał w Wierchosławicach. Zmarł w 1945 roku.

Pomimo tak patriotycznej przeszłości i zasług dla Ojczyzny również i ten polski polityk doby II Rzeczypospolitej nie mógł liczyć na przychylność odpowiedzialnych za ówczesną politykę historyczną, choć nie był w tak znacznym stopniu jak Piłsudski wymazany z pamięci społecznej. Jego osoba była zawsze obecna w ruchu ludowym – w działającym wówczas Zjednoczonym Stronnictwie Ludowym oraz Związku Młodzieży Wiejskiej.

W 1974 roku z inicjatywy środowiska Polonii w Chicago został zaprojektowany i wybity medal poświęcony Wincentemu Witosowi z okazji 100-lecia urodzin tego charyzmatycznego przywódcy ruchu ludowego, a zarazem jednej z czołowych postaci odradzającego się państwa polskiego.

A.: W zagłębionym polu znajduje się profil głowy mężczyzny zwrócony $\frac{3}{4}$ w lewo. W otoku napis WINCENTY WITOS 1874–1974.

R.: Na gładkim tle został rozmieszczony napis Z CHŁOPÓW/ UCZYNIŁ/ OBYWATELI POLSKI/ KTÓRZY / KRAJ/ ŻYWIĄ/ I BRONIĄ.

Napis został zakończony skrzyżowanymi parami kos osadzonych na sztorce i kłosów zbóż. Oba elementy są ilustracją powyższych słów – kosy to odwołanie do insurekcji kościuszkowskiej, kłosy zbóż to praca na roli dla wyżywienia narodu. Oba zostały spięte czterolistną koniczyną, która jest symbolem ruchu ludowego. Dookolnie został rozmieszczony napis RUSZYŁ MASY CHŁOPSKIE 1899–1945.

Niestety, nie znamy ani twórcy projektu, ani producenta (mennicy) tego medalu. Jediną wskazówką w tym względzie jest znajdująca się na awersie sygnatura widoczna po prawej stronie: litera C w kole oraz napis SFK 1974¹⁰.

Trudno sobie wyobrazić, by działające w powojennej Polsce Ludowej Zjednoczone Stronnictwo Ludowe nie pamiętało o tej postaci. Uważało się ono bowiem za spadkobiercę działającego do roku 1949 Polskiego Stronnictwa Ludowego, a zatem również za spadkobiercę Wincentego Witosa. Ta postać trafiła na medal „Za Zasługi dla Ruchu Ludowego”. Taki medal powstał w roku 1983. Jego autorem jest Stanisław Sikora, a producentem Mennica Państwowa.

A.: Na gładkim tle widnieje głowa mężczyzny *en face*. Po bokach znajdują się daty roczne 1874–1945, a poniżej napis WINCENTY/ WITOS.

R.: Dwa sztandary – po lewej z koniczyną – symbolem ruchu ludowego, a po prawej z orłem. Na drzewce została nałożona szarfa z napisem ZA ZASŁUGI. Przy dolnej krawędzi napis DLA RUCHU LUDOWEGO.

¹⁰ M.J. Brzezicki, *Medale i odznaki polskie i Polski dotyczące bite poza Polską w latach 1939–1977*, Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, Londyn 1979, s. 103, 283, il. 140.

Kolejną postacią uhonorowaną medalem jest generał Józef Haller. O medalach z jego wizerunkiem była już mowa w pierwszej części tego opracowania, odnoszącej się do okresu międzywojennego. Tym razem mamy do czynienia z medalem wybitym w 2006 roku. Jego wydanie to wspólna inicjatywa dwóch organizacji. Pierwszą jest Stowarzyszenie Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego, drugą Towarzystwo Polsko-Austriackie w Gdańsku. Powstanie tego medalu było związane z faktem pobytu – co prawda tylko przejazdem – gen. Hallera w Gdańsku. Pociąg, którym gen. Haller jechał do Pucka na uroczystość Zaślubin Polski z Morzem 10 lutego 1920 roku w godzinach porannych zatrzymał się na dworcu gdańskim. Wówczas wsiedli do niego przedstawiciele gdańskiej Polonii i wręczyli mu dwa pierścienie, z których jeden tego samego dnia został wrzucony do morza¹¹. Autorem dwustronnego medalu jest Jan Szczyпка.

A.: Popiersie generała zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo. Napis dookołny TOWARZYSTWO POLSKO-AUSTRIACKIE GDAŃSK 2002.

R.: Na całej powierzchni znajduje się widok Dworca Głównego w Gdańsku. W górnej części znajduje się napis GENERAL JÓZEF HALLER W GDAŃSKU, a u dołu 10. 02. 1920.

¹¹ Drugą obrączkę generał zatrzymał. Obrączka jest filcowana z wygrawerowanym napisem GDAŃSK 10.02.1920 PUCK. Obrączka o średnicy 23,5 mm została wykonana ze złota i platyny. Jest przechowywana wraz z innymi pamiątkami po generale Hallerze w Fawley Court. W 1995 Liga Morska i Rzeczna ustanowiła „Pierścień Hallera” jako swoje najwyższe odznaczenie. J. Wąsiewski, *Trzymajmy się morza. Zaślubiny Polski z morzem 1920–2000*, NOVUS ORBIS, Gdańsk 2000, s. 48–49.

Postać Józefa Hallera doczekała się jeszcze jednego upamiętnienia w formie medalierskiej. W 2007 roku gen. Józef Haller został patronem 12. Brygady Zmechanizowanej stacjonującej w Szczecinie. Wydanie tego medalu było związane z odsłonięciem pomnika generała w Szczecinie. Uroczystość ta miała miejsce 15 maja 2007 roku. Autorem tego pomnika i plakiety był artysta-rzeźbiarz Zygmunt Wujek. Inicjatorem obu działań był dowódca 12. Brygady Zmechanizowanej płk Wojciech Klimas. Plakietka została wykonana dwustronnie i umieszczona na trapezowej podstawie.

A.: Na gładkim tle widnieje profil popiersia generała w mundurze i czapce zwrócony w prawo. Po lewej znajduje się napis GENERAL/ JÓZEF/ HALLER. Poniżej na podstawie znajduje się napis 2007/ ODSŁONIĘCIE/ POMNIKA/ SZCZECIN.

R.: Reprodukacja odznaki pułkowej 12. Brygady Zmechanizowanej. Na wieniec z liści laurowych i dębowych został nałożony krzyż równoramienny. Na skrzyżowaniu jego ramion znajduje się orzeł w koronie. Na ramionach krzyża widnieją napisy: na poziomych 12 BZ; na górnym ramieniu herb miasta Szczecina, a na dolnym PSZ. Napis dookoły 12 BRYGADA ZMECHANIZOWANA IM. GEN. BRONI JÓZEFA HALLERA.

Pośród opracowań medalierskich postaci związanych z najnowszą historią Polski znajduje się również medal powstały z inicjatywy prywatnej. W tym przypadku inicjatorem i wykonawcą była artystka Wiktoria Czechowska-Antoniewska. W wydany w 1985 roku katalogu wystawy artystki w warszawskiej „Zachęcie” znajduje się motto – słowa samej rzeźbiarki: „Cyklem portretów »Bohaterom Oręża Polskiego« pragnę złożyć hołd tym, co polegli, tym co żyją, tym znanym i tym bezimiennym”¹².

W swoich pracach artystka uwzględniła również postaci historyczne związane z odzyskaniem przez Polskę niepodległości w listopadzie 1918 roku, w tym również Wojciecha Korfantego. Medal ten powstał przed rokiem 1985¹³. Na stronie głównej w okrągłym zagłębionym polu znajduje się popiersie Korfantego zwrócone $\frac{3}{4}$ w prawo. W otoku znajduje się napis WOJCIECH KORFANTY/ 1873–1939 ZASŁUŻENI ŚLAZACY. Pomiędzy elementy napisu zostały wkomponowane gałązki oliwne.

Równie ważnym elementem procesu odzyskiwania niepodległości i utrwalania państwowości polskiej było tworzenie naczelnych organów państwa. Trafiali do nich ludzie, którzy wywodzili się z różnych opcji działalności patriotycznej w epoce zaborów – tej legalnej i konspiracyjnej. Jedną z takich osób był Wojciech Trąpczyński. Rodowity Wielkopolanin ukończył studia prawnicze w Berlinie. Jeszcze w czasach szkolnych angażował się w działalność patriotyczną, którą kontynuował w czasie studiów. Pracę zawodową, podobnie jak polityczną, rozpoczął w Poznaniu. Działalność w Radzie Miasta Poznania doprowadziła go do Sejmu Pruskiego. W 1918 roku wszedł w skład Centralnego Komitetu Obywatelskiego, który współpracował z Komitetem Narodowym Polskim w Paryżu. W związku z sytuacją w Wielkopolsce – powstaniem – nie było możliwości przeprowadzenia na tym terenie wyborów do Sejmu Ustawodawczego. Dlatego jej przedstawiciele zostali mianowani na posłów i senatorów na mocy dekretu Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego. Na pierwszym posiedzeniu Sejm Ustawodawczy powierzył Wojciechowi Trąpczyńskiemu funkcję marszałka. W połowie lat 40. XX wieku Trąpczyński zrezygnował z aktywności politycznej. Wojnę przeżył w Warszawie, a po jej zakończeniu powrócił do Poznania, w którym zmarł w 1953 roku. Jego postać doczekała się

¹² W. Czechowska-Antoniewska, *Portret w rzeźbie i medalierstwie*, katalog wystawy, Warszawa 1985.

¹³ Medal został zamieszczony w katalogu z 1985 r., por. op. cit., s. 21.

upamiętnienia w stolicy Wielkopolski. Na budynku Urzędu Wojewódzkiego 5 września 2013 roku odsłonięta została tablica pamiątkowa. Nie zapomniała o nim również jego rodzinna ziemia gnieźnieńska, która uwieczniła jego postać fundując tablicę na siedzibie starostwa powiatowego. Nie zapomniał o nim również w Sejm RP, w którego budynku jedna z sal posiedzeń otrzymała jego imię. Ponadto Senat RP ufundował medal, którego przygotowanie zlecono Tadeuszowi Tchórzewskiemu, a wybicie warszawskiej Mennicy Państwowej.

A.: Siedzący na fotelu mężczyzna *en face*. Pod nim napis WOJCIECH/ TRĄMPCZYŃSKI – MARSZAŁEK/ SENATU 1922–1927.

R.: Pośrodku w osi pionowej widnieje laska marszałkowska na tle panoramy sali posiedzeń Senatu RP. Po lewej stronie napis SALUS/ REI/ PUBLICAE/ SUPREMA/ LEX. Po stronie prawej znajduje się orzeł w koronie opleciony literą S. i napis SENAT / RP 1922–1992.

Medal został wybity z okazji 79. rocznicy działania Wyższej Izby Parlamentu RP.

Andrzej Kotecki

Zestawienie medali omówionych w artykule *Odzyskana niepodległość medalami utrwalona cz. 1 i 2*. Medale zostały uszeregowane według kolejności publikacji. Pozycje od nr 1 do nr 33 znajdują się w części 1; od nr 34 do nr 64 w części 2.

L.p.	Autor/ Emitent/ Wytwórca	Tytuł	Numer inwentaryzowy
1.	Małyszew Georgij Iwanowicz/ Zakłady Medalierskie Augusta Żakara w Petersburgu	W BRATERSKIEJ ŁĄCZNOŚCI – ROSJA- NIE BRACIOM POLA- KOM	E6056
2.	Raszka Jerzy/ Naczelny Komitet Narodowy w Krakowie/ Zakład Braci Schneider w Wiedniu	ROKITNA – Z. WĄSO- WICZ/ J. KISIELNICKI R. WŁODEK	E6056
3.	Wysocki Jan/ Wiedeń	NA PAMIĄTKĘ/ OSWO- BODZENIA/ LWOWA 22 VI 1915 R.	E12788
4	Lewandowski Jerzy	POLEGŁYM NA POLU CHWAŁY – KRÓŁO- WO KORONY POL- SKIEJ MÓDL SIĘ ZA NAMI	E9640
5.	Wiśniewski Wincenty Stefan	POWOŁANIE I RADY MIASTA STOŁECZNE- GO WARSZAWY 24 VII 1916	E10268
5.	Maleta Jan	PROKLAMACJA POL- SKI 1916 – 5 LISTO- PADA	E6058
7.	Raszka Jan/ Komitet Poparcia Rady Regencyjnej/ Wytwórnia Braci Schneider, Wiedeń	INTROMISYA RADY REGENCYJNEJ W WARSZAWIE 28 PAŹDŹ. ROKU 1917	E102-6
8.	Raszka Jan/ Zakład Braci Schröder	OSWOBODZENIE KRAKOWA 31 PAŹ- DZIERNIKA 1918	E10206
9.	Chyliński Józef	MEDAL WYBITY NA CHWAŁĘ SPEKU- LANTÓW W 4 ROKU WOJNY	E10280

10.	NN	OD GŁODUJĄCEJ WARSZAWY W HOŁ- DZIE 1918	E5839
11.	Madeyski Antoni/ Paryż	JENERAŁ JÓZEF HAL- LER – WOJSKO POL- SKIE WE FRANCYI MCMXVII – MCMXIX	E10563
12.	Zajfert Adam/ Zakład Brązowni- czy Ferenstein i syn	ROZBRAJANIE NIEM- CÓW W WARSZAWIE – 11 LISTOPADA 1918	E16093
13.	Raszka Jan/ Firma Grawersko- -Medalierska Józefa Chylińskiego w Warszawie	NA PAMIĄTKĘ UCHWALENIA KON- STYTUCJI 17 MARCA 1921	E7299
14.	Raszka Jan	OBROŃCOM ŚLĄSKA MCMXIX	E3319
15.	Maleta Jan	POLSKO! WRACA DO CIEBIE ŚLĄSK PIA- STOWY	E6134
16.	Lubelski Mieczysław/ Mennica Warszawska	POLEGLYM CZEŚĆ MCMXVIII – MCMXX	E13416
17.	Tyblewski A.	ŻOŁNIERZOWI NIEZNAEMU W HOŁDZIE	
18.	NN/ Związek Strzelecki	III ZAWODY MAR- SZOWE ZWIĄZKU STRZELECKIEGO – MARSZ SZLAKIEM KADRÓWKI KRAKÓW – KIELCE	E13389
19.	Aumiller Józef/ Towarzystwo Popierania Wytwórczości Pol- skiej w Warszawie	W DZIESIĄTĄ ROCZNICĘ ODRO- DZENIA POLSKI – JÓ- ZEF PIŁSUDSKI MAR- SZAŁEK	E15258
20.	Lewandowski Roman	JÓZEF PIŁSUDSKI WÓDZ LEGIONÓW POLSKICH	E880
21.	Aumiller Józef	MĘSTWEM ŻOŁNIE- RZA WYSIŁKIEM NARODU GENIUSZEM WODZA	E15252

22	Aumiller Józef/ Mennica Warszawska	MARSZAŁEK JÓZEF PIŁSUDSKI	E9621
23	Aumiller Józef/ Towarzystwo Popierania Wytwórczości Polskiej	JÓZEF PIŁSUDSKI MARSZAŁEK	Rz190
24	Aumiller Józef	JÓZEF PIŁSUDSKI	Rz185
25	Aumiller Józef/ Mennica Warszawska	JÓZEF PIŁSUDSKI	E15244
26	Aumiller Józef	JÓZEF PIŁSUDSKI	E15960
27	Chudziński Kazimierz	JÓZEF HALLER PUŁKOWNIK LEGIONÓW POLSKICH	E14666
28	Chudziński Kazimierz	GENERAŁ BRONI JÓZEF HALLER	E14667
29	Aumiller Józef	IGNACY PADEREWSKI	E12592
30	Dunikowski Xawery/ Oddział Krakowski OMTUR	IGNACY DASZYŃSKI	Rz127
31	NN	WOJCIECH KORFANTY	E1498
32	Raszka Jan/ Naczelny Komitet Narodowy/ Zakład Braci Schneider w Wiedniu	TADEUSZOWI RUTOWSKIEMU OBROŃCY I OPIEKUNOWI LWOWA NKN	E12788
33	Ostrowski Stanisław Kazimierz/ Zakład Jana Kendlera w Warszawie	MARSZAŁEK FRANCYI I POLSKI 3 MAJA W WARSZAWIE – FOCH	E12773
34.	Sobociński Jerzy	ODSŁONIĘCIE POMNIKA POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH 1918–19 W POZNANIU	E8440
35.	Skupin Ryszard	ROZNIKA POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO	E8320
36.	Kowalski Grzegorz/ Mennica Państwowa	POWSTANIE WIELKOPOLSKIE	E9826
37.	Chmielewski Bohdan/ Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne Oddział Warszawski/ Mennica Państwowa	GENERAŁ BRONI JÓZEF DOWBÓR-MUŚNICKI	E15544

38.	Gorol Piotr/ Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne Oddział Poznański/ Mennica Państwowa	70. ROCZNICA POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO 1988	E12331
39.	Habdas Franciszek/ Muzeum Czynu Powstańczego w Leśnicy Opolskiej	45. ROCZNICA WYBUCHU III POWSTANIA ŚLĄSKIEGO	E8449
40.	Chromy Bronisław	POMNIK POWSTAŃCÓW ŚLĄSKICH W KATOWICACH	E9617
41.	Kosowski A./ Instytut Naukowy w Katowicach	50. ROCZNICA III POWSTANIA ŚLĄSKIEGO 1921–1971 – ŚLĄSKI INSTYTUT NAUKOWY W KATOWICACH	E8452
42.	NN	POMNIK POWSTAŃCÓW ŚLĄSKICH – DAR WARSZAWY	E8450
43.	Wiktoria Czechowska-Antoniewska/Opolskie Towarzystwo Kulturalne	W 60. ROCZNICĘ POWSTAŃ ŚLĄSKICH OTKO	E9851
44.	ZB/ Muzeum Górnos Śląskie Bytom	W. KORFANTY WYSTAWA W MUZEUM GÓRNOŚLĄSKIM W BYTOMIU	E9627
45.	Lipowski Marek/ Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne/ Mennica Państwowa	POWSTANIA ŚLĄSKIE ZA WOLNY POLSKI ŚLĄSK	E9681
46.	Chmielewski Bohdan/ Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Archeologiczne/ Mennica Państwowa	TYLKO Z POLSKĄ ŚLĄSK ROZERWIE OKOWY NIEWOLI	E16206
47.	Zwoliński Przemysław	1918 Utworzenie w Lublinie Pierwszego Rządu Ludowego	E10878
48.	Chmielewski Bohdan/ Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne	IGNACY DASZYŃSKI – 70. ROCZNICA ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI POLSKI	E12267
49.	NN/ Bałtycka Wyższa Szkoła Humanistyczna w Koszalinie	80. LAT NIEPODLEGŁOŚCI POLSKI	E15434

50.	Rosana i Andrzej Nowakowscy/ Mennica Państwowa	80. ROCZNICA BITWY WARSZAWSKIEJ 1920 – 2000	E15429
51.	Wątróbska Stanisława/ Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne/ Mennica Pań- stwowa	NIEPODLEGŁOŚĆ POLSKI 11 LISTOPA- DA 1918 R. – JÓZEF PIŁSUDSKI	E9952
52.	Wątróbska Stanisława/ Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne/ Mennica Pań- stwowa	LEGIONY POLSKIE 1914	E16398
53.	Wątróbska Stanisława/ Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne Oddział Warszawski/ Mennica Pań- stwowa	LEGIONY POLSKIE	E16199
54.	Chmielewski Bohdan/ Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne Oddział Warszawski/ Mennica Pań- stwowa	NACZELNIK PAŃ- STWA JÓZEF PIŁSUD- SKI	E15469
55.	Chmielewski Bohdan/ Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne Oddział War- szawski/ Mennica Państwowa	70. ROCZNICA ODZY- SKANIA NIEPODLE- GŁOŚCI POLSKI	E15470
56.	Stasiński Józef/ Polskie Towa- rzystwo Archeologiczne i Numi- zmatyczne Oddział Lubelski/ Mennica Państwowa	11 XI 1988 – 70-TA ROCZNICA ODZY- SKANIA NIEPODLE- GŁOŚCI	E12348
57.	Kotyło Zbigniew/ Towarzystwo Wiedzy Obronnej/ Mennica Pań- stwowa	MARSZAŁEK JÓZEF PIŁSUDSKI	E12266
58.	Karwowski Andrzej/ Związek Piłsudczyków/ Mennica Pań- stwowa	75. ROCZNICA NADA- NIA STOPNIA I MAR- SZAŁKA POLSKI JÓZEFOWI PIŁSUD- SKIEMU	E14698
59.	NN/ USA	WINCENTY WITOS 1874–1974	E8760
60.	Sikora Stanisław/ Polskie Stron- nictwo Ludowe/ Mennica Pań- stwowa	ZA ZASŁUGI DLA RU- CHU LUDOWEGO	E16316

61.	Szczyпка Jan/ Towarzystwo Polsko-Austriackie Gdańsk – Stowarzyszenie Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego	GENERAL JÓZEF HALLER	E15614
62	Wujek Zygmunt/ 12. Brygada Zmechanizowana Szczecin	GENERAL JÓZEF HALLER	E16962
63.	Czechowska-Antoniewska Wiktoria	WOJCIECH KORFANTY 1873–1939 ZASŁUŻENI ŚLĄZACY	E15309
64.	Tchórzewski Tadeusz/ Senat RP/ Mennica Państwowa	WOJCIECH TRĄPCZYŃSKI – MAR-SZAŁEK SENATU 1922–1927	E15139